

Fazekas Ferenc[✧]

A NATO átfogó művelettervezési útmutatójának evolúciója*

DOI 10.17047/HADTUD.2022.32.4.45

A NATO katonai műveleteinek tervezését az átfogó művelettervezési útmutatóban foglalt alapelveknek, iránymutatásoknak és eljárásoknak megfelelően hajtják végre. Az útmutató egy folyamatos fejlesztés alatt álló dokumentum, amely 2010 óta segíti a művelettervezést. Jelen tanulmány bemutatja az átfogó megközelítés filozófiáját, az ebben értelmezett művelettervezést, illetve az útmutató 2010 óta megjelent kiadásainak rövid összehasonlítását. A tanulmány végkövetkeztetése az, hogy a folyamatosan változó biztonsági környezet és a megjelenő új kihívások miatt az útmutató még nem érkezett el a végső kiadásához, az azonosított tendenciák alapján az elkövetkező gyakorlatok és műveletek tapasztalatainak beépítésével újabb kiadásai várhatók.

KULCSSZAVAK: átfogó megközelítés, művelettervezés, COPD

The Evolution of NATO's Comprehensive Operations Planning Directive

The planning of military operations in NATO is conducted in accordance with the basic principles, guidelines, and procedures set by the Comprehensive Operations Planning Directive. This directive is a living document helping operations planning since 2010. This study presents the philosophy of the Comprehensive Approach and the military operations planning in the context thereof. A comprehensive comparison of different versions of the directive is presented as well. The final conclusion of the study is that the current version is not the final one of the directive due to the ever-changing security environment and the emerging new challenges: on the basis of the identified trends new versions are expected with the inclusion of the lessons learned from future exercises and operations.

KEYWORDS: *Comprehensive Approach, operations planning, COPD*

✧ Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadászati Tanszék, egyetemi tanársegéd – *University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, Department of Strategy, assistant lecturer.*
e-mail: fazekas.ferenc@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0001-7409-1054>

* A mű TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Bevezetés

A NATO hadművelleti és magasabb szintű parancsnokságai a műveletek tervezését az Átfogó Művelettervezési Útmutató által javasolt eljárásrendszer szerint hajtják végre. Az útmutató – a Comprehensive Operations Planning Directive, a továbbiakban: COPD – nem doktrína, nem a NATO szabványosítási szervei dolgozták ki, hanem a Szövetséges Művelleti Parancsnokság (Allied Command Operations, ACO) szakemberei. A COPD próbaverzió 2010-ben született meg, egy hosszabb kidolgozó folyamat végeredményeként. Ezt követte még ugyanabban az évben az 1.0, javított kiadás. Az alkalmazási tapasztalatok, illetve a szabályozási változások figyelembevételével 2013-ban adták ki a 2.0 átmeneti verziót, amit 2021 elején a legfrissebb, 3.0 jelzésű kiadás írt felül. A COPD megalkotásának célja a tervezési folyamatok egységes alapokra történő helyezése a NATO parancsoki struktúráján belül, éppen ezért részletesen taglalja az alkalmazandó tervezési folyamatokat, azok lépéseit, céljait és az elkészítendő okmányok javasolt formátumát. A művelettervezés fontosságát alátámasztja az a tény is, hogy a NATO-parancsnokságok személyi állományának túlnyomó része el kell, hogy végezze a NATO átfogó művelettervező tanfolyamát (Comprehensive Operations Planning Course, COPC), amely a COPD hadművelleti tervezéssel foglalkozó fejezetét gyakoroltatja be a résztvevőkkel.

Jelen tanulmány célja a COPD fejlődési folyamatának bemutatása a különböző verziók nagybani összehasonlításával, azonosítva a kiadvány létrejöttének okait, illetve a fejlesztését indokoló trendeket. E cél eléréséhez először lényegesnek tartjuk a témaválasztás fontosságának indokolását. Ezek után bemutatjuk a COPD megalkotásához vezető utat, azaz azt, hogy mi hozta létre az átfogó megközelítés, illetve az ahhoz igazított katonai művelettervezési-műveletvezetési eljárásrendszer igényét. Ezt követően összevetjük a COPD három verzióját, de az összehasonlítás a terjedelmi korlátok miatt nem lehet mindenre kiterjedő, ezért elsősorban a fejezetek felépítésére fókuszál. Befejezésül megállapításokat teszünk arra vonatkozóan, hogy a változásokat milyen tendenciák okozták, és mi a fejlesztés várható iránya.

A témaválasztás indoklása

A katonai szervezetek szerepvállalását a konfliktusok kezelésében a hagyományos kihívások leküzdése, illetve az egyre újabb kihívások megjelenése jellemzi, és ezek folyamatos hatást gyakorolnak a műveletek tervezésére és vezetésére. A kortárs magyar katonai szakírók és egyetemi oktatók kiemelt figyelmet fordítanak a történelmi folyamatoknak és jelenkorunk konfliktusainak, illetve ezek lehetséges következményeik vizsgálatára. Forgács Balázs tanulmányában kimutatta, hogy az aszimmetrikus és irreguláris hadviselés a 19. század óta folyamatosan komoly problémával szembesíti a reguláris katonai erőket.¹ A békeműveletekben részt vevő katonai erők – a nyilvánvaló, hagyományos fenyegetéseken túl – új kihívásokra is fel kell, hogy készüljenek, ahogy ezt Komjáthy Lajos és Horváth Tibor tanulmányukkal alátámasztották.² Bár korántsem

1 Forgács 2021, 81.

2 Horváth – Komjáthy 2021, 6–11.

új konfliktusforma a helyettesítők által vívott háború, de – ahogy Ember István arra rámutatott – korunk komplex biztonsági környezetében ezek jelentősége újra felértékelődik.³ Ha a fegyveres összecsapástól elvonatkoztatunk, akkor Krajnc Zoltán megfogalmazása szerint kimondható, hogy „napjaink kihívásainak kezelésében a haderő nemcsak kinetikus, elrettentő képességei miatt vesz részt. [...] Az összkormányzati szemlélet, az együttműködés készsége és képessége az, amely hatékony résztvevővé tette és teszi ma is a haderőt”.⁴ Ez a megállapítás a közeljövő konfliktusaira is fokozottan igaz, a hatékony részvétel egyik alapja pedig a hatékony és mindenre kiterjedő tervezés. Természetesen a fenti problémákra nem lehet általános érvényű megoldásokat találni, hiszen ahogy egy korai tanulmányában Forgács Balázs is megállapította, a fegyveres erők alkalmazása, „mint sok minden más is, függ az adott társadalom kultúrájától: kultúrafüggő, pontosabban hadikultúra-függő”.⁵ A nemzeti sajátosságok, amelyek részben a történelmi hagyományok, részben pedig a geopolitikai-geostratégiai adottságok és korlátozások által alakultak és alakulnak, befolyással vannak a NATO szövetségi doktrínák nemzeti szinten történő megvalósításának módjaira. Ezen túlmenően a korábbi tapasztalatok alapján kidolgozott szabályok – ahogy Holecz József tanulmányában rámutatott – nem, vagy nem feltétlenül működnek optimálisan a jelenben.⁶

Jelen tanulmány tárgya, a COPD egy hosszú kidolgozási idővel megalkotott általános útmutató. Olyan szövetségi irányelveket tartalmaz, amelyek a NATO valós konfliktuskezelésben szerzett tapasztalatokat felhasználva alkotott meg. Mivel két azonos helyzet, két azonos parancsnok és két azonos törzs nem létezik, a művelettervezési alapelvek és folyamatok gyakorlati megvalósítása a NATO-n belül parancsnokságról parancsnokságra is eltérő lehet, és a különböző nemzetek is eltérően értelmezhetik azt. Az eltérő részletek azonban nem befolyásolják a célt: a művelettervezés alapjainak egységes értelmezését, illetve a kimeneti dokumentumok szabványosságát. Ennek eléréséhez azonban, ahogy azt a kiképzési szakterület oldaláról Birovecz István és Szabó Sándor is kifejtette, gyakorlatásokra és gyakorlatokra van szükség.⁷

A továbbiakban, mielőtt a COPD általános elveit, illetve a benne foglalt művelettervezési folyamatot ismertetnénk, fontosnak tartjuk az átfogó megközelítés fogalmának, azaz az egész dokumentum mögött álló filozófiának a tisztázását.

Az átfogó megközelítés fogalmi értelmezése

Az átfogó megközelítés kifejezés (Comprehensive Approach, CA) katonai berkekben szinte összefonódott a művelettervezéssel – nem kis mértékben köszönhetően a fentebb már említett átfogó művelettervező tanfolyamnak –, bár eme összefonódás gyökerei mélyebbre nyúlnak, egészen pontosan a műveletek hatásalapú megközelítésének kialakulásáig.

3 Ember 2022, 35.

4 Krajnc 2020, 1274.

5 Forgács 2002, 132.

6 Holecz 2020, 125.

7 Birovecz – Szabó 2021, 61.

Az átfogó megközelítés vizsgálatához először célszerű tisztáznunk, mit is kell értenünk átfogó megközelítés alatt. A hatályos magyar szabályzók nem egyértelműek abban a tekintetben, hogy mit takar pontosan a kifejezés. Sem az érvényben lévő Nemzeti Biztonsági Stratégia⁸, sem a Nemzeti Katonai Stratégia⁹ nem tartalmaz utalást sem az átfogó megközelítésre. Hasonlóképp nem lelünk definíciót a Hadtudományi lexikonban és a Katonai terminológiai értelmező szótárban sem. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínája külön alfejezetet szentel az átfogó megközelítés elveinek, de definíciót szintén nem tartalmaz. A pontos magyar meghatározás hiánya arra utalhat, hogy az átfogó megközelítés vagy nem releváns, vagy pedig nem egzaktul körülírható és behatárolható fogalom. A tanulmány a továbbiakban abból indul ki, hogy releváns fogalomról van szó, aminek fogalmi értelmezéséhez az angol nyelvű forrásokhoz kell fordulnunk.

A NATO 2006-os rigai csúcstalálkozójának végén kiadott sajtóközlemény 10. pontja úgy fogalmazott, hogy „az afganisztáni és koszovói tapasztalatok azt mutatják, hogy napjaink kihívásai egy átfogó megközelítést igényelnek a nemzetközi közösség részéről, a civil és katonai eszközök széles körének bevonásával”.¹⁰ Az átfogó megközelítés e korai meghatározás értelmében tehát a katonai és nem katonai eszközök szétválasztását, a konfliktuskezelésben részt vevő különböző szereplők mandátumának és döntési szabadságának megtartását jelentette. 2008-ban a bukaresti csúcstalálkozón elfogadott határozat 11. pontja annyival egészítette ki az átfogó megközelítéssel kapcsolatos korábbi állásfoglalást, hogy „az átfogó megközelítés hatékony megvalósítása minden fontosabb szereplő – ide értve a nem kormányzati szervezeteket és releváns helyi szerveket – együttműködését és hozzájárulását kívánja”.¹¹ Ennek eléréséhez létfontosságú, „hogy minden nagyobb nemzetközi szereplő összehangoltan lépjen fel, és a saját erősségeik és mandátumaik figyelembevételével a civil és katonai eszközök széles spektrumát alkalmazzák egy közös erőfeszítés érdekében”.¹²

A NATO érvényben lévő összhaderőnemi doktrínája úgy fogalmaz, hogy „az átfogó megközelítés hatékony megvalósítása megköveteli, hogy minden szereplő a közös felelősségvállalással, nyitottsággal és elszántsággal járuljon hozzá a közös cél megvalósulásához”.¹³ A doktrína a továbbiakban mindazonáltal az átfogó megközelítés katonai eszközeinek használatát taglalja a különböző műveleti szinteken.

A COPD, azaz az átfogó művelettervezési útmutató nevében is az átfogó megközelítésre utal, ezért logikus az átfogó megközelítés meghatározását ebben a dokumentumban keresni. A COPD 1.0-ás kiadása mégis csupán lábjegyzetekben definiálja azt, a következőképpen: „Az átfogó megközelítés úgy írható le, mint egy módszer, ami minden releváns szereplő koordinált és koherens reakcióját biztosítja”.¹⁴ A 2.0-ás és a 3.0-ás kiadásban a megfogalmazás változott. Ezek szerint az átfogó

8 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

9 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról

10 NATO 2006a.

11 NATO 2008.

12 Uo.

13 NATO 2017, 2-4.

14 NATO 2010a, 2-2, 3-2, 4-2, A-3

megközelítés már úgy írható le, mint „egy módszer, amely erősíti azt, hogy az összes releváns szereplő a válságra kiegészítően és összeegyeztethetően reagáljon”.¹⁵ Látható tehát, hogy míg a kezdeti értelmezés szerint az egymással koordinált és ugyanazon cél érdekében végrehajtott tevékenységek alkották az átfogó megközelítés magját, addig a második verzió kiadásának idejére kikristályosodott, hogy e tevékenységek hatásainak egymást ki kell egészíteniük, és megfelelő koordinációval el kell érni, hogy ne oltsák ki egymást.

A NATO hivatalos enciklopédiája az átfogó megközelítés lényegét a politikai, civil és katonai eszközök kombinálásában látja, amelyek így képesek lehetnek a válsághelyzetek hatékony kezelésére. A katonai eszközök önmagukban nem elegendők a komplex biztonsági kihívások kezelésére, csak a nemzetek, nemzetközi és nem kormányzati szervezetek összehangolt együttműködése révén érhető el az átfogó megközelítés hatékony megvalósítása.¹⁶

A dokumentumokat elemezve kijelenthető tehát, hogy az átfogó megközelítés, mint olyan nem egy kézzel fogható, általános érvényű, egzakt dolog, ebből következően pontos definíció sem alkotható rá. Megvalósulása mindenkor a válsághelyzet jellegétől, az abban részt vevő szereplők képességeitől és lehetőségeitől függően alakul. Az eddigieket úgy lehet összefoglalni, hogy az átfogó megközelítés egy válságkezelés során alkalmazott filozófia, amely a katonai, politikai és civil eszközök hatékony alkalmazását hivatott elősegíteni a konfliktusban részt vevő nemzeti, nemzetközi és nem kormányzati szereplők tevékenységének összehangolásával, a kitűzött célok elérése érdekében.

Az átfogó megközelítés kialakulása

Az átfogó megközelítés értelmezésének – a fogalmi tisztázáson túl – fontos eleme a fogalomrendszer kialakulásának tisztázása. Az átfogó megközelítés, mint kifejezés használata biztonságpolitikai vonatkozásban viszonylag újkeletű. Első használata a francia kutató, Cécile Wendling szerint az 1990-es évekre tehető, és Kofi Annan ENSZ-főtitkárhoz köthető.¹⁷ Az interneten elérhető ENSZ-dokumentumok igazolhatóan 2001-től használják az átfogó megközelítést a békeműveletekkel kapcsolatban.¹⁸ Megemlítendő ugyanakkor, hogy egyes kutatók jóval a többség által 20. század végére – 21. század elejére datált megjelenése előtti időpontra teszik az átfogó megközelítés tartalmi elemeinek megjelenését. Jobbágy Zoltán szerint az átfogó megközelítés jellemzői egyértelműen felismerhetők a 19. századi európai gyarmatosítás, elsősorban a brit gyarmatok adminisztrációjának folyamataiban.¹⁹ Wendling átfogó megközelítést vizsgáló kutatásai során interjúkat készített francia katonai vezetőkkel, akik a sorkatonaság kivezetését fontos mérföldkőnek tartották, ehhez kötötték az átfogó megközelítés filozófiájának megjelenését a francia katonai gondolkodásban. Indoklásuk szerint

15 NATO 2013, 4-1.

16 NATO 2019, 134.

17 Wendling 2010, 11.

18 ENSZ 2001

19 Jobbágy 2019, 48–55.

a pusztán katonai tudással rendelkező aktív állomány elvesztette a közvetlen kapcsolatot a társadalommal, és akkortól kezdve rászorult a más jellegű civil szaktudásra és tapasztalatra. Véleményük szerint ez a folyamat a szélesen értelmezett átfogó megközelítés gondolatiságához igen hasonló. Ugyancsak Wendling említi, hogy egyesek a Carl von Clausewitz A háborúról című művében vélik felfedezni az átfogó megközelítés elméleti előfutárát.²⁰ Clausewitz a háború elméletét rendkívüli hármasságként jellemezte, amely az erőszak, a véletlen és a valószínűség, illetve a politikai célok között lebeg.²¹ E hármasság három sarokpontjának forrásait a nép, a haderő és a kormányzat jelenti, amely három tényező az átfogó megközelítés elveit ismerve valóban nevükben hasonlóságot mutatnak a hatalom eszközeivel, a NATO-enciklopédia szerint is említett civil, katonai és politikai eszközökkel. Ez az utólagosan belemagyarázó megközelítés véleményünk szerint azonban hamis, az író eredeti szándékától egyértelműen eltérő eredményt mutat, hiszen Clausewitz ezzel a hármassággal a háború elméletének helyét vizsgálja, teljesen más kontextusban.

Fontos leszögezni, hogy az átfogó megközelítés egy politikai jellegű kezdeményezés, nem a katonai szakemberek álltak elő vele. A svájci biztonságpolitikai kutatók, Claudia Major és Christian Mölling megállapítása szerint az átfogó megközelítés fogalma mögött nincs egy egységes, koherens, mindenki által elfogadott modell. Sőt, különböző stratégiák és modellek de facto módon valósíthatják meg az átfogó megközelítés alapelveit anélkül, hogy a fogalmat használnák.²² Ennek oka abban keresendő, hogy az 1990-es évek békeműveletei és válsághelyzetei a nyugati demokráciák kormányaiban azt a felismerést keltették, hogy a katonai erő önmagában nem képes a modern kor komplex biztonsági kihívásainak kezelésére. A műveleti területeken megjelenő különböző katonai, kormányzati és nem kormányzati szervek tevékenysége időnként egymás ellen dolgozott, rosszul vagy egyáltalán nem volt koordinálva. Az átfogó szemlélet elsőként úgy jelent meg, hogy a különböző szereplők eltérő céljait, alkalmazási elveit és stratégiáit a hatékonyság fokozása érdekében nemzeti szinten próbálták összehangolni. Ennek megvalósítására a különböző nemzetek részben egymástól függetlenül, részben egymással együttműködve hasonló megoldásokat dolgoztak ki. Az eltérő megnevezések (a német „vernetzte Sicherheit”, a francia „response globale”, a kanadai „3D: defence, diplomacy, development”, illetve az ENSZ által is alkalmazott integrált megközelítés) lényegükben hasonló folyamatokat takartak, amelyek ugyanazt a célt szolgálták: a nemzetközi szereplők erőteljesebb együttműködésének elősegítését komplex biztonsági környezetben, egy válsághelyzet, illetve az azt követő újjáépítés során.²³

Az átfogó megközelítés megjelenése a NATO eszközrendszerében azonban Dánia kezdeményezésének köszönhető. A dánok saját békeműveleti tapasztalataikból kiindulva belátták, hogy a műveletekben részt vevő szereplők között sokkal komolyabb koordináció szükséges ahhoz, hogy a végrehajtott tevékenységek gazdaságosak és hatékonyak legyenek, valamint ne oltsák ki egymás hatását. 2005-től

20 Wendling 2010, 19.

21 Clausewitz 2013, 55–56.

22 Major – Mölling 2009, 21–28.

23 Hauck – Rocca 2014, 18–19.

kezdve a NATO különböző fórumain a dán képviselők egy közös, NATO-n belüli átfogó megközelítés kialakítását szorgalmazták, amely elősegíti a szövetség és a műveleti területeken együttműködő potenciális partnerei közötti koordinációt. 2005-ben a NATO magas szintű képviselői Koppenhágában vitatták meg a NATO válságkezelési eljárások modernizációjának szükségességét. A dán állásponhoz csatlakozott Csehország, Hollandia, Kanada, Magyarország, Norvégia és Szlovákia is. Az említett nemzetek végül angol és amerikai támogatással léptek fel egy közös NATO-eljárásrendszer kidolgozása érdekében.²⁴ A tagállamok a 2006-os rigai NATO-konferencián elhatározták, hogy felülvizsgálják a NATO belső folyamatait, illetve a külső szervezetekkel való együttműködés módjait.²⁵ A felülvizsgálat egyik fontos eleme volt a Multinational Experiment 5 (MNE5) elnevezésű kísérletsorozat, amit az Egyesült Államok szárazföldi haderejének bázisán hajtottak végre. Ennek a fókuszában a válságkezelő műveleteknek az átfogó megközelítés alkalmazásával való tervezése állt. A kísérletek végén, 2008 áprilisában állították össze az összegző jelentést a megállapításokról²⁶, amelynek eredményét feldolgozva 2008 őszén a NATO bukaresti csúcstalálkozóján a Szövetség politikai vezetése elfogadott egy akciótervet a NATO átfogó megközelítésének kidolgozására. A kidolgozás folyamatának következő lépése 2010-ben a liszaboni csúcstalálkozón történt az új NATO Stratégiai Koncepció dokumentum elfogadásával, amely az „Aktív szerepvállalás, modern védelem” címet viseli. A szövegben egy helyen szerepel az átfogó megközelítés, abban a kijelentésben, hogy „a hatékony válságkezeléshez átfogó politikai, polgári és katonai megközelítésre van szükség”.²⁷ Ettől kezdve számít az átfogó megközelítés a NATO válságkezelési metódusának.

Katonai művelettervezési szempontból azért fontos az átfogó megközelítés hivatalos NATO filozófiává emelése, mert alapjaiban változtatta meg a művelettervezés addigi irányait. A 2006-os rigai NATO-csúcs egyik fontos eredménye az Átfogó Politikai Iránymutatás (Comprehensive Political Guidance, CPG) volt. Ez a dokumentum irányt szab a szövetség képességei fejlesztésének és a végrehajtandó feladatoknak. Az egyik kiemelt feladat az úgynevezett műveletek hatásalapú megközelítése vagy hatásalapú műveleti megközelítés (Effects-Based Approach to Operations, a továbbiakban: EBAO) kidolgozása volt, amely magában foglalta a helyzetismeret javítását, az időbeni döntéshozatalt és művelettervezést, a parancsnokok, érzékelők és a fegyverek közötti kapcsolatok javítását, illetve az összhaderőnemi expedíciós kötelékek telepítési és alkalmazási módjának fejlesztését.²⁸ Az EBAO összességében egy katonai művelettervezési és vezetési folyamatrendszer, amelynek célja „a szövetség különböző eszközeinek koherens és átfogó alkalmazása”²⁹, tehát alapvetéseiben nagy hasonlóságot mutat az átfogó megközelítéssel. Az EBAO közvetlen gyökerei az Amerikai Egyesült Államokban az ezredfordulón erőre kapó hatásalapú műveletekig nyúlnak vissza. Ez a művelettervezési-vezetési rendszer egy rendszerszemléletű

24 Wendling 2010, 39–40.

25 Jakobsen 2008, 11. és Hedegaard 2011, 76.

26 Laing et al, 2008, 7.

27 NATO 2010b, 19.

28 NATO 2006a, 5.

29 Ibid., 5.

megközelítés, amely a megoldandó komplex problémahelyzeteket rendszerelemzés segítségével részekre bontja, és azonosítja azokat a hatásokat, amelyek szükségesek az elvárt végállapot kialakításához, a célok eléréséhez.

Néhányan, köztük a római NATO Defence College kutatója, Brooke Smith-Windsor felismerték, hogy az EBAO és az átfogó megközelítés ugyanannak a problémának a megoldására hivatott két hasonló elképzelés, azonban az egyik a katonai, a másik pedig a politikai oldalról közelíti meg azt. Smith-Windsor úgy fogalmaz, az EBAO folyamata részletes és mereven szabályozott, az átfogó megközelítés tárgyalásainak eredménye pedig általános és rugalmas.³⁰ 2007-ben a Szövetséges Erők Európai Főparancsnoka (SACEUR), Bantz J. Craddock tábornok úgy fogalmazott, hogy „az 'átfogó megközelítés' a tágabb politikai folyamatok gyűjtőfogalma, amely magában foglalja a hatásalapú megközelítést”.³¹ Egy 2008-ban elkészült kutatási anyag, amely az átfogó megközelítést vette górcső alá úgy fogalmazott, hogy az átfogó megközelítés egy filozófia, az EBAO pedig egy eszköz annak megvalósítására.³²

A következő években párhuzamosan folyt a két koncepció fejlesztése, illetve egymáshoz történő közelítésük és összefűzésük megvalósítása. 2010-ben végül a NATO Katonai Bizottsága határozatot hozott arról, hogy az addig külön utakon folyó EBAO fejlesztéseket be kell olvasztani az átfogó megközelítésbe. Ennek indokául az szolgált, hogy az átfogó megközelítés gondolat- és eszközrendszerében már annyira közel került a hatásalapú megközelítéshez, hogy értelmetlen két külön koncepcióként hivatkozni rájuk. E folyamat első lépése az EBAO megnevezés további használatának mellőzése volt, illetve a hatások és az azokhoz kapcsolódó fogalomrendszer bevezetése az átfogó megközelítés alkalmazásába.³³ A COPD 2010 decemberében megjelent 1.0 verziója ennek értelmében az EBAO terminológiáját az átfogó megközelítés terminológiájára cserélte. Az átfogó megközelítés, a politikai oldal válságkezelési filozófiája ekkor kölcsönözte a nevét katonai művelettervezési folyamatnak, és így született meg az átfogó művelettervezés elnevezés.

A COPD verzióinak összevetése

A COPD 2010-től 2022-ig három kiadást, úgynevezett verziót élt meg. A három verzió arab számokkal sorszámozott, a továbbiakban az első átmeneti verzióra V1.0, a második átmeneti verzióra V2.0, a harmadik kiadásra pedig – az egységesség jegyében – V3.0 névvel fogunk hivatkozni. A továbbiakban e három kiadás összevetését fogjuk elvégezni. Az összehasonlítás szempontjait a kiadványok célkitűzései, a tartalmuk és terjedelmük, illetve a különböző tartalmi egységek tartalomjegyzék alapján is szembevetendő eltérései képezik. A három verzió egyikét sem fordították le teljes egészükben magyar nyelvre, de egyes részeik bekerültek a magyar szabályzatokba, bár esetenként egy-egy kifejezést helyenként eltérő módon fordítottak. Létezik tehát egy korántsem egységes magyar terminológia a különböző tervezési szakkifejezések

30 Smith-Windsor 2008, 4.

31 Ibid, 3.

32 Molnár – Smith-Windsor – Mengarini 2008, 1–2.

33 NATO 2010c.

magyarítására, de az alkalmazott magyar kifejezések nem minden esetben fogadhatók el vita nélkül az eredeti kifejezések jelentésének visszaadására. A tanulmány további részében – ahol lehetséges – a kifejezések az Ált/216. A Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata II. rész által lefektetett magyar fordításait alkalmazom, amely esetben ettől eltérlek, arra lábjegyzetben magyarázatot adok.

A különböző COPD-kiadások előszava tartalmazza a dokumentumok létrejöttének célját, az előzménydokumentumhoz képest történt fontosabb változások összefoglalását, illetve egyéb iránymutatásokat a használatával kapcsolatban. Előszava tanúsága szerint a V1.0 kiadás a COPD próbaverziójának teljes átírásával készült el. Az átírás szükségességét az időközben elfogadott, fentebb már idézett, a NATO Katonai Bizottság által kibocsátott állásfoglalás adta. A V1.0 átmeneti jellegének oka elsősorban az volt, hogy a végleges koncepció kialakításának előfeltételül szolgáló szabályozási és intézményrendszer még nem készült el – ezek javarészt még szintén a megváltozott iránymutatásból fakadó folyamatban lévő munkák voltak a dokumentum kiadásának időpontjában. A V1.0 úgy határozta meg magát, mint egy nem végleges és teljes munka, egyben arról tájékoztatott, hogy számos javítást és fejlesztést tartalmaz az előzményéhez képest. Feladatszabásként jelent meg az a követelmény, hogy bár csak egy átmeneti verzióról beszélhetünk, de a műveletek, gyakorlatok és kiképzések során használni szükséges – nem kis részben azért, hogy kiderüljenek a folyamat hibái, és javításukra vonatkozóan a következő verzió intézkedni tudjon. A szerzők javasolták azt is, hogy tartalmát a NATO katonai és civil partnerei is ismerjék meg a számukra szükséges szinten, a jobb együttműködés kialakítása végett – ez a követelmény minden további COPD-kiadás előszavában szerepel. A végleges verzió kiadásának idejét a szerzők nem határozták meg, az irányelvek véglegesítése, a doktrínák és az eljárások harmonizálása utánra tették azt.³⁴

A 2013-ban kiadott V2.0 az előszava tanúsága szerint a V1.0 teljes átírásával készült, és egyben hatályon kívül is helyezte azt. Több ok is szükségessé tette az új verzió kidolgozását. Egyrészt változások történtek a doktrinális háttérben: ugyanabban az évben elfogadták és kiadták a NATO AJP-5 kódnevű összhaderőnemi doktrínáját, amely a hadműveleti szintű művelettervezést szabályozta. Az új COPD-kiadványt szerzői már ezzel a doktrínával összehangoltan alakították ki. Másrészt addigra változott a NATO vezetési rendszere, többek között a Szövetséges Erők Európai Főparancsnokságán (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, SHAPE) belül létrejött az Átfogó Válság- és Műveletkezelési Központ (Comprehensive Crisis and Operations Management Centre, CCOMC), amely kiemelt szerepet kap a válságkezelési folyamatokban. Harmadrészt, de nem utolsósorban a COPD V1.0 használatából származó tapasztalatok beépítése, a problémás részek tisztázása is megkövetelte a dokumentum frissítését. A NATO vezetési struktúra változásai azonban a V2.0 kiadásának idejére nem zárultak le, a frissen felállt CCOMC feladatrendszere még nem volt végleges, illetve a vezetés-irányítási eljárások átdolgozása is folyamatban volt. Ezen okok miatt a V2.0 is átmeneti verzióként került kiadásra. Az előszó kiemeli, hogy a helyzetek, amelyekben a műveleteket tervezni kell, mindig különbözőek,

34 NATO 2010a, 1.

de a COPD által leírt, a valóságban már bizonyított módszerek, illetve minták hatékony és helyes alkalmazása minden helyzetben biztosítja a megfelelő tervezési alapot.³⁵

A következő kiadásra viszonylag sok időt kellett várni. Bár 2016 óta évről évre érkeztek a hírek, hogy nemsokára megjelenik, de végül csak 2021 januárjában, több, mint hét év elteltével publikálták a V3.0 verziót. Ennek fő oka a NATO vezetési struktúrájában és doktrínáiban történt változások lekövetése, illetve az előző verzió használatából leszűrt tapasztalatok beépítése volt. Előszavában a szerzők – a V2.0-hoz hasonlóan – hangsúlyozzák a helyzetek eltérőségét, illetve azt, hogy az útmutatóban szereplő eljárások és minták mindegyike kipróbált, és korábban már jól bevált. Mindemmellett akkor használhatóak jól, ha van idő a módszeres tervezésre, minden más esetben csak a megfelelően kiképzett és felkészített állomány tudja hatékonyan használni. A V3.0 bár nem átmeneti kiadásként jelent meg, de az előző verziókhöz hasonlóan megemlíti, hogy még vannak folyamatban olyan fejlesztések, amelyek a jövőben hatással lehetnek a művelettervezés folyamatára.³⁶

A három kiadás terjedelmét tekintve folyamatos növekedés figyelhető meg: a V1.0 kiadás 401 oldalt, 8 fejezetet és 13 mellékletet tartalmaz. A V2.0 esetében 444 oldalon 6 fejezetről és 13 mellékletről, míg a V3.0 esetében 498 oldalon 6 fejezetről és 12 mellékletről beszélhetünk. A számokból különösebb elemzés nélkül is az olvasható ki, hogy a COPD kiadásról kiadásra részletesebb, hiszen hozzávetőlegesen ugyanannyi fejezetet és mellékletet nagyobb terjedelemben taglal. Mindazonáltal szükségesnek látjuk a tartalomjegyzékek részletesebb vizsgálatát, amelyek jól tükrözik a különböző verziók logikáját, illetve rámutatnak a hangsúlyos részekre.

A V1.0 fejezetei a „Bevezetés” („Introduction”), a „Helyzetismeret és tudásmenedzsment” („Situational Awareness and Knowledge Development”), a „Stratégiai szint” („Strategic Level”), a „Hadműveleti szint” („Operational Level”), a „Műveletértékelés” („Operational Assessment”), a „Formátumok és adminisztráció” („Formats and Administration”), a „Kifejezések jegyzéke” („Glossary of Terms”) és a „Rövidítések” („Abbreviations”) címetek viselik. A V2.0 és V3.0 már csak hat fejezetre van tagolva, ami annak köszönhető, hogy a V1.0 „Kifejezések jegyzéke” és a „Rövidítések” fejezetei az újabb kiadásokban már csak mellékletként szerepelnek. Az első hat fejezet azonban mind a három verzióban szerepel, azzal a változtatással, hogy a második, a „Helyzetismeret és tudásmenedzsment” fejezet címe a V2.0 és a V3.0 kiadásokban már csak „Helyzetismeret”-re³⁷ rövidült. A továbbiakban a hat alapfejezet alfejezetcímeit vizsgáljuk, azonosítva a fejezetek belső struktúrájának, esetlegesen logikájának változásait.

Az első, a „Bevezetés”³⁸ című fejezet a V1.0 esetében mindösszesen 5 oldal terjedelmű. Ebben az 5 oldalban az átfogó megközelítés háttérét, a NATO átfogó megközelítéshez való hozzájárulását, a NATO válságreagáló tervezését, illetve a COPD célját és használatának területeit taglalja. A szerzők úgy fogalmazzák a COPD alkalmazási területeiről, hogy „a COPD a NATO parancsnoki struktúrájában szereplő összes

35 NATO 2013, i.

36 NATO 2021, i.

37 Situational Awareness, SA

38 Introduction

hadászati és hadművelleti szintű parancsnokság művelettervezési tevékenységére alkalmazható, és adaptálható komponens/harcászati szintre is az együttműködő tervezési tevékenység elősegítése érdekében”.³⁹ A V1.0 tehát még olyan ambíciószinttel készült, hogy a magasabb harcászati parancsnokságokon is javasolt a használata.

A V2.0 „Bevezetés” fejezete már több, mint háromszoros méretű az előzménydokumentuméhoz viszonyítva, 17 oldalt tesz ki. A V1.0 által részletesebben kifejtett kérdések rövidítésre és összevonásra kerültek, és számos új alfejezetet illesztettek be, amelyek elsősorban a tervezés doktrinális hátterét hivatottak megvilágítani. Ezek az alfejezetek a művelettervezés, az alkalmazási tér⁴⁰, a nemzeti erő eszközei, a végállapot, a célok és hatások viszonyai, illetve a műveletkialakítás („operational design”)⁴¹ fogalmi rendszereit és elveit taglalják, egybecsengően a korábban érvénybe lépett AJP-5 által leírtakkal. A fejezet utolsó 4 oldalán olyan ábrák láthatók, amelyek a műveletek kialakításának összefüggéseit igyekeznek vizuálisabbá, jobban értelmezhetőbbé tenni.

A V3.0 kiadás „Bevezetés” fejezete már 28 oldalt tesz ki, ismét jelentősen bővült tartalmilag az előzmény verziókhöz képest. A bővülés nagyrészt arra vezethető vissza, hogy az átfogó megközelítés és a művelettervezés alapelveit még alaposabban tárgyalja. Megjelenik a küldetésorientált vezetés, illetve a kockázat, mint új elem. A tervezés alapjainál sokkal részletesebben mutatja be a NATO válságreakgáló tervezését, ábrákkal támogatva. Teljesen új elemként, a fejezet utolsó 5 oldalán röviden bemutatják a NATO-parancsnokságok által a tervezés támogatására használt különböző számítógépes alkalmazásokat, név szerint az INTEL FS, a TOPFAS és LOGFAS rendszereket. Az egész fejezet általános, de szükséges ismereteket tartalmaz. A COPD a tervezési segédprogramok, illetve a művelettervezési rendszer bemutatásakor viszont specifikus információkat vesz át más NATO-dokumentumokból – összhaderőnemi doktrínákból és funkcionális dokumentumokból –, így fennáll a veszélye, hogy az eredeti dokumentumok átírása után a friss kiadások megjelenéséig a szabályozórendszer nem lesz konzisztens.⁴²

A COPD második fejezete a helyzetismeret kialakításának módszereivel foglalkozik. A V1.0 esetében a fejezet címe „Helyzetismeret és tudásmenedzsment”⁴³,

39 NATO 2010a, 1-4 – 1-5

40 Engagement Space

41 Az Operational Design az Ált/216. VI. fejezetében 3 különböző fordítással szerepel: a „művelet architektúrája”, a „hadművelleti elgondolás vázlat” és a „dizájn”, míg Csombók János 2013-as cikkében „műveletszerkezet”-ként fordítja. Látható tehát, hogy a magyar szakirodalomban sincs egyetértés a fogalom pontos magyar megfelelőjének tekintetében. Magam részéről szerencsésebb fordításnak tartom a „művelet kialakítása” vagy a „műveletkialakítás” kifejezések használatát. A problémát a „design” szó sokoldalúsága és különböző jelentéstartalmi adják, amely később külön elemzés tárgya lehet. A COPD V3.0 megfogalmazása szerint az „operational design” a parancsnok elképzelésének kifejezése arról, hogy a kezdeti elfogadhatatlan műveleti helyzetet miként alakítja át elfogadható műveleti feltételek sorozatává. Ilyen értelemben ez egy késztermék, amely általánosabb egy elgondolásvázlatnál, viszont egy üres szerkezetnél több, hiszen szerepel benne a parancsnok szándéka. Ezt az eredményterméket a tervező törzs alakítja ki, tehát végeredményben ez egy kialakítás. Ezen okok miatt használom a szabályzat megfogalmazása helyett a „műveletkialakítás” összetett főnevet.

42 Például az előzetes tervezés (advance planning) leírásakor az AJP-5 2019-es kiadása négy (AJP-5 p. 1-4), a COPD V3.0 pedig már öt tervtípust különböztet meg (COPD V3.0 p. 1-7).

43 Situational Awareness and Knowledge Development

míg a további kiadásokban a cím rövidült, és pusztán „Helyzetismeret” formában szerepel. A tudásmenedzsment⁴⁴ szó szerepeltetése a V1.0 fejezetcímében azért indokolt, mert egy szinte új koncepciót emel be a művelettervezésbe. A NATO vezető szervei problémaként azonosították, hogy bár nagy mennyiségű információ áramlik a különböző NATO-szervekhez, illetve az együttműködő szervezetekhez, az információk nincsenek összesítve, megfelelően értékelve és elosztva. A tudásmenedzsment folyamat a megfelelő közös tudásbázis kialakítását, az elérhető információknak a művelettervezésben való minél hatékonyabb felhasználását hivatott elősegíteni. A V1.0 kiadás 15 oldalban mutatja be a tudásmenedzsment szerepét, az azt megvalósító szervezeti elemeket a NATO vezetési struktúrában, különösen az információegyesítő központokat. Ezek után leírja a tudásmenedzsment megvalósításának folyamatát, és annak a tervezésre gyakorolt hatását. A V2.0 esetében a fejezet hangsúlya áttevődik a tudásmenedzsmentről a helyzetismeret kialakítására, a helyzetismeret fogalmi rendszerét és megvalósítását tárgyalja részletesebben. A tudásmenedzsment témakörének szűkítése miatt a V2.0 második fejezete már csak 12 oldalas. A V3.0 esetében lényegi változás nincs a fejezet felépítésében, a bizonyos esetekben bővebb magyarázatok miatt a fejezet hossza ismét 15 oldalra nőtt.

A COPD harmadik és negyedik fejezete a művelettervezés feladatainak megvalósítását tárgyalja. A folyamatrendszert alapvetően hat fázisra bontja, amelyek egyes esetekben betűvel jelölt alfázisokra bomlanak – ezek műveleti szintenként eltérőek. A V1.0 harmadik fejezetének 101 oldala a stratégiai feladatokat tárgyalja, de ezen belül elsősorban a katonai stratégia (hadászat) szemszögéből közelíti meg a kérdést, hiszen a kiadvány alapvetően katonai parancsnokságok belső használatára készült. A tervezés fázisai a V1.0 szerint sorrendben a következők: „1. helyzetismeret” („Situation Awareness”), „2. stratégiai értékelés” („Strategic assessment”), „3. katonai válaszlehetőségek kidolgozása” („Development of military response options”), „4A a stratégiai elgondolás kidolgozása” („Strategic Concept of Operations (CONOPS) development”), „4B a stratégiai műveletterv kidolgozása és erőgenerálás” („Strategic OPLAN development and force generation”), „5. végrehajtás/műveletértékelés a stratégiai szinten/műveletterv felülvizsgálat” („Execution/Operations Assessment at the strategic level/OPLAN review”), „6. műveletek átadása/lezárása” („Transition”)⁴⁵. A V2.0 már 116 oldalt szentel a stratégiai résznek, és számos változást tartalmaz. Néhány esetben a fázisok elnevezése is más. Az 1. fázis a „Kezdeti helyzetismeret a potenciális/aktuális krízisről” nevet kapta, a 4A és 4B fázis összefoglaló neve a „4. stratégiai terv kidolgozása”, miközben az 5. fázis nevét rövidítették, így lett „végrehajtás”.

44 Knowledge Development, KD

45 A „Transition” fordítása a magyar szabályzóban „átmenet/kivonás” páros. Ez a fordítás több vélemény szerint sem teljesen helytálló, szerencsésebb lenne a „műveletek átadása/lezárása”. A COPD V1.0 szerint a lépés tartalma az, hogy elkészül egy műveletterv a NATO-erők koordinált visszavonására, és a műveletek kezelésének átadására más szervezetek részére (legyen az az ENSZ, egy másik nemzetközi szervezet, vagy helyi szereplő). A tényleges tervezői tevékenység tehát valóban a saját műveletek lezárása és a műveleti terület átadása. A magyar szabályzóban használt „átmenet/lezárás” kifejezés nem elsősorban a művelettervezők tevékenységét írja le, hanem a válság műveleti körülményének állapotát, amely két különböző entitás által végrehajtott művelet közötti átmeneti állapotban van. Mivel a COPD fókuszja a tervezés, ezért a továbbiakban a magyar szabályzóban használt terminológia helyett a „műveletek átadása/lezárása” kifejezést használok.

Az alfejezetek tekintetében számos esetben átfogalmazás, átstrukturálás, illetve a tapasztalatok felhasználásával új alfejezetek beillesztése történt. Az átdolgozás az 1. fázistól a 4A fázisig látványos: számos alfejezet címe változott a terminológiai egységesség kialakítása érdekében, illetve új, magyarázó részeket illesztettek be. A V3.0 kiadás 137 oldalon tárgyalja a stratégiai szintű művelettervezést, és a fejezetek címében változást nem hozott. Az alfejezetek címei nagyrészt változatlanok, a fogalmazásbéli módosítások a pontosabb megértést szolgálják. A fejezetben két nagyobb eltérés érzékelhető. Az egyik az, hogy a „2. stratégiai értékelés” fázis tartalma bővült a stratégiai célok, módszerek és eszközök magyarázatával. A másik változás főleg a folyamatok jobb megértését szolgálja: az erőgenerálással foglalkozó részt átstrukturálták a műveletterv kidolgozása utánra, ez viszont a kapcsolódó feladatok végrehajtásának sorrendjét nem befolyásolja.

A negyedik fejezet – mindhárom kiadásban – a hadműveleti szintű feladatokkal foglalkozik, a V1.0 esetében 92 oldalon. A hat fázis elnevezése sorrendben a következő: „1. helyzetismeret” („Situation Awareness”), „2. a SACEUR stratégiai értékelésének hadműveleti értelmezése és a katonai válaszlehetőségek mérlegelése” („Operational Appreciation of SACEUR’s Strategic Assessment and Assessment of Military Response Options”), „3. hadműveleti orientáció” („Operational Orientation”), „4A a hadműveleti elgondolás kialakítása” („Operational CONOPS Development”), „4B a hadműveleti műveletterv kidolgozása” („Operational Plan Development”), „5. végrehajtás/művelelelemzés/terv felülvizsgálat” („Execution, Campaign Assessment/OLAN Review”), „6. műveletek átadása/lezárása” („Transition”). A fejezet részletesen bemutatja a művelettervezés hadműveleti szintjén elengedhetetlen feladatok végrehajtását, többek között a súlypontelemzést, a hadműveleti hatások elemzését, illetve a műveletkialakítás kidolgozását. A V2.0 esetében a fejezet 125 oldalra nőtt, és számos markáns változást tartalmaz. A tapasztalatok feldolgozása egyértelművé tette, hogy a parancsnokok nem minden esetben vannak tisztában a COPD által rájuk rótt feladatokkal és felelőségekkel, ezért külön alfejezet foglalkozik a hadműveleti parancsnok szerepével. A fázisok elnevezése is több esetben változott, egyszerűsítések és egyértelműsítések történtek. Az 1. fázis – a stratégiai szintűhöz hasonlóan – a „kezdeti helyzetismeret a potenciális/aktuális krízisről” nevet kapta, míg a 2. fázis „a stratégiai környezet hadműveleti értékelése” lett. A 3. fázis új neve „hadműveleti értékelés” („Operational estimate”), és két alfázisra lett bontva, a „3A. küldetéselemzés” („3A Mission analysis”) és a „3B cselekvési változatok kidolgozása” („3B Courses of action development”) alfázisokra. A 3B alfázis feladatai a V1.0-ban a 4A alfázisban kaptak helyet, ezek előre mozgatása a folyamat logikájának tisztázása miatt volt szükséges. A V3.0 a hadműveleti szinttel foglalkozó fejezet alfejezeteinek és fázisainak elnevezését jelentős mértékben nem változtatta, a hosszúsága 124 oldal, azaz látszólag szinte megegyezik a V2.0 fejezetével. Tartalmilag és a megfogalmazásban azonban számos változás történt, a folyamat lépéseinek egyértelműsítése, illetve a megváltozott doktrinális háttér követése érdekében.

A COPD ötödik fejezete a műveletértékeléssel⁴⁶ foglalkozik. Ez a terület nagy hangsúlyt kap, hiszen a hatásalapú gyökerekből induló művelettervezés eltérő

46 Operations assessment

megközelítést kíván, mint a hagyományos művelettervezés. Az átfogó művelettervezés egyik központi eleme a hatások kiváltása bizonyos feltételek teljesülése, és azokon keresztül a célok elérése érdekében. A hatásokat kiváltó tevékenységek hatékonyságát, a hatások hatásosságát, a feltételek és célok elérésének szintjét mind mérni és értékelni szükséges, amely speciális felkészültséget és szemléletet kívánó feladat. A műveletértékelés egyik alapvető feltétele tehát az, hogy a művelettervezők már a tervezés alatt úgy határozzák meg a hatásokat, feltételeket és célokat, hogy azok mérhetőek legyenek, adjanak meg hozzájuk mérőszámokat, amelyek segítségével a műveletértékelő nyomon tudja követni az előrehaladás mértékét. Az ötödik fejezet alapvetően ennek a folyamatnak a végrehajtásával és követelményeivel foglalkozik. A V1.0 esetében mindössze 20 oldalt tesz ki a téma tárgyalása annak ellenére is, hogy egy teljesen új fogalomrendszer bevezetéséről van szó, amely minden műveleti szintet érint. A V2.0 esetében is csak 19 oldal a fejezet terjedelme, gyakorlatilag minimális fogalmazásbéli eltérésekkel. A V3.0 a témát mindössze 10 oldalban érinti, elsősorban azért, mert 2015-ben kiadták a NATO műveletértékelési kézikönyvét, amely a maga 165 oldalával a mértékadó referenciadokumentum a kérdésben.

A COPD hatodik fejezete a tervek formátumaival, illetve az azokhoz kapcsolódó adminisztratív kérdésekkel foglalkozik. A V1.0 esetében ez 3, a V2.0 és a V3.0 esetében pedig 4 oldalon. Ennek oka elsősorban az, hogy a konkrét minták és útmutatások külön függelékekbe kerültek, a fejezet pontjai pedig jórészt azokra hivatkoznak.

Ahogy már említettük, a V1.0 hetedik és nyolcadik fejezete, a „Kifejezések jegyzéke” és a „Rövidítések” a COPD későbbi verzióiban mellékletként jelenik meg. A V1.0 és a V2.0 kiadás 13, míg a V3.0 kiadás 12 darab mellékletet tartalmaz. A V1.0 mellékletei közül a V2.0 készítése során többet összevontak, egy kikerült a dokumentumból, mert az AJP-5 tárgyalja részleteiben. Beillesztettek viszont egy újat, rögtön a legelső helyre, amely a célok, hatások és döntő feltételek gyakorlati megfogalmazásában nyújt segítséget. A V3.0-ból ez a segédanyag kimaradt, ez okozza a mellékletek csökkent számát az előző kiadáshoz képest.

Összegzés

A tanulmányban az átfogó megközelítés, és ahhoz kapcsolódó művelettervezési eljárásrend kialakulását és fejlődését vizsgáltam. Megállapítottam, hogy az átfogó megközelítés egy filozófia, amelyet a válságkezelő műveletek során alkalmazva az abban részt vevő nemzeti, nemzetközi és nem kormányzati szereplők tevékenységének összehangolásában nyilvánul meg. Az átfogó megközelítés a konfliktus megoldásában érintett összes szereplőt mozgósítja a közös cél összehangolt elérése, az egyenként rendelkezésre álló, egyedi és sajátos eszközrendszerek összehangolt alkalmazása érdekében.

Bemutattam, hogy a NATO katonai vezetési rendszere a megváltozó biztonságpolitikai körülményeknek, az új típusú fenyegetéseknek és a több fórumon megfogalmazott és pontosított politikai szándéknak megfelelően az átfogó megközelítés szellemében dolgozta át a hidegháborús metodikában gyökerező művelettervezési eljárásait. A megújult művelettervezés a 2010-es évekre részben kidolgozott hatásalapú műveleti megközelítés (EBAO) eljárásrendszerére épül. Az átfogó művelettervezési útmutató

fontos és összetett koncepciói, mint a műveleti környezet rendszerelemzése, a súlypont, a hatások, illetve a műveletértékelés mind a hatásalapú műveleti megközelítésben gyökereznek. Ezeknek, a hatásalapú művelettervezés alapelveit nem kellően ismerő emberek számára bonyolult részfolyamatoknak az egységes értelmezését, és hatékony végrehajtását megkönnyítendő született meg az átfogó művelettervezési útmutató (COPD). A COPD a NATO műveleti parancsnokságának kiadványa, amely elsősorban a műveletek tervezésében részt vevő állományok szócímű, katonáknak és nem katonáknak egyaránt. A benne található eljárások és minták mind hosszú évek során, gyakorló és éles művelettervezések tapasztalatait felhasználva alakultak ki.

A COPD négy verzióban készült el. Ezek közül a próbaverzió a vizsgálat szempontjából nem releváns, mert az átfogó megközelítés koncepciójának véglegesítése előtt készült, és csak korlátozott volt az alkalmazási köre. A három kiadott verzió, az átmeneti jelzésű V1.0 és V2.0, illetve a V3.0 azonban már a NATO teljes vezetési struktúrájában alkalmazott segédeszköz volt. A különböző verziók közötti különbségek a széleskörű használatból eredő tapasztalatok beépítéséből, illetve a különböző kiadásokat felölelő 11 év doktrinális és koncepcionális változásaiból adódtak, markáns eltérések azonban nincsenek a folyamat fázisai és azok tartalma tekintetében.

Jelen tudásunk birtokában biztosnak tűnik, hogy a COPD fejlesztése és alkalmazása a jövőben folytatódik, és ahogy majd az új koncepciók és eljárások bekerülnek a NATO doktrínába, úgy idővel leképződnek majd az útmutató szintjére is. Az egyik fontos fejlesztési-kutatási irány az Egyesült Államok fegyveres erői és vezető NATO-államok vonatkozásában az úgynevezett multitér műveletek⁴⁷ alkalmazása. A V3.0 a bevezető részében már tesz róla említést, de mivel a koncepció kidolgozása, illetve a szükséges fejlesztések megvalósítása még nemzeti szinteken is csak folyamatban van, így még nem gyakorolt jelentős befolyást az útmutató tartalmára. A közeljövőben azonban, a multitér gondolkodás és eljárásrendszer fejlődésével várható annak hangsúlyosabb megjelenése a COPD-ben. Ugyanez elmondható ugyanakkor a mesterséges intelligenciáról is: a jelenleg rendelkezésre álló alkalmazások és eszközök segítik, gyorsítják, megkönnyítik, de korántsem forradalmasítják a tervezési folyamatokat. A számítási képességek és adatátviteli sebességek növekedésével, fejlettebb algoritmusok megalkotásával, illetve megfelelő adatbázisok kiépítésével megjósolhatatlan változások következhetnek be. Teljes bizonyossággal nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a nem túl távoli jövőben akár a NATO, akár valamelyik partnerszervezete a komplett tervezési folyamatot mesterséges intelligencia alapú tervezőprogramok segítségével, de emberi felügyelettel végezze. A technológia és a hadviselés következő forradalmának eljöveteleig azonban valószínű, hogy az átfogó megközelítés, és az annak filozófiájára épülő átfogó művelettervezési útmutató még mindig meghatározó szerepet játszik majd a konfliktusok kezelésében. Az átfogó művelettervezési útmutató evolúciója tehát nem érhet véget: a benne leírt folyamatrendszer a régi és új kihívások kezelési módjaira, az eljárásokra és technológiákra figyelemmel állandó változásban volt, van és lesz.

47 Multi-Domain Operations

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról
- Birovecz István, Szabó Sándor. 2021. Az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar katonai gyakorlatokon való részvételének lehetőségei. *Honvédségi Szemle*, 2021/4: 60-66.
<https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.4.5>
- Clausewitz, Carl von. 2013. A háborúról. Budapest: Zrínyi
- Csombók János. 2013. A kulcsfontosságú tényezők elemzése: a műveletszerkezet. *Honvédségi Szemle*, 2013/5: 5-15.
- Ember István. 2022. A proxyháborúk evolúciója. *Hadtudományi Szemle*, 2022/1: 35-46.
<https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.1.3>
- ENNSZ 2001. Security Council Addresses Comprehensive Approach To Peace-Building.
<https://press.un.org/en/2001/sc7014.doc.htm> (Letöltés ideje: 2022. 07. 08.)
- Forgács Balázs. 2002. Háború és hadikultúrák. *Új honvédségi szemle*, 2002/10: 130-139.
- Forgács Balázs. 2021. Új háborúk, régi elméletek. *Kommentár*, 2021/2: 77-85.
- Hauck, Volker, Rocca, Camilla. 2014. Gaps between Comprehensive Approaches of the EU and EU member states. Maastricht: ECDPM
- Hedegaard, Niels Henrik. 2011. NATO's Institutional Environment: the New Strategic Concept Endorses the Comprehensive Approach. In *NATO's New Strategic Concept: A Comprehensive Assessment*, szerk. Ringsmose, Jens és Rynning, Sten, 75-82. Copenhagen: DIIS
- Holecz József. 2020. Komplex környezet – Indirekt hadviselési megoldások. In *A Hadtudomány és a 21. század 2020*, 122-135.
- Horváth Tibor, Komjáthy Lajos. 2021. A békeműveletekben résztvevő erők belső veszélyeztetettsége és a védekezés lehetőségei. *Katonai Logisztika*, 2021/3-4: 6-18. <https://doi.org/10.30583/2021-3-4-006>
- Jakobsen, Peter Viggo. 2008. NATO's Comprehensive Approach to Crisis Response Operations. Copenhagen: DIIS
- Jobbágy Zoltán. 2019. A birodalmi rendfenntartástól a műveletek átfogó megközelítéséig. *Hadtudomány*, 2019. évi elektronikus lapszám: 48-55.
- Krajnc Zoltán. 2020. Bevezetés helyett. In *Biztonság és honvédelem*, szerk. Pohl Árpád, 1273-1280.
- Laing, William, Auvo Viita-aho, Mathias Peters, Matthieu Douillet, Scott Burch, Christopher Singalwitch, Karsten Friis, et al. 2008. Multinational Experiment 5 (MNE5) Report of Synthesized Findings. https://www.academia.edu/50375008/Multinational_Experiment_5_MNE_5_Report_of_Synthesized_Findings (Letöltés ideje: 2022. 07. 08.) <https://doi.org/10.21236/ADA635840>
- Major, Claudia, Mölling, Christian. 2009. More than wishful thinking? The EU, UN, NATO and the Comprehensive Approach to military crisis management. *Studia Diplomatica*. 62. 3: 21-28.
- Molnár Ferenc, Smith-Windsor, Brooke, Mengarini, Eugeni. 2008. 10 Things You Should Know About a Comprehensive Approach. <https://www.jstor.org/stable/resrep10278?seq=1> (Letöltés ideje: 2022. 07. 08.)
- NATO 2006a. Comprehensive Political Guidance. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_56425.htm (Letöltés ideje: 2022. 07. 08.)
- NATO 2006b. Riga Summit Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm (Letöltés ideje: 2022. 07. 08.)
- NATO 2008. Bucharest Summit Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (Letöltés ideje: 2022. 07. 08.)
- NATO 2010a. Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive COPD Interim V1.0. Mons: SHAPE
- NATO 2010b. NATO Strategic Concept 2010. Brussels: NATO NPD
- NATO 2010c. MCM-0041-2010 Military Committee Position on the use of effects in operations
- NATO 2013. Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive COPD Interim V2.0. Monss: SHAPE

NATO 2017. Allied Joint Doctrine Edition E Version 1. Brussels: NSO

NATO 2019. NATO Encyclopedia. Brussels: NATO NPD

NATO 2021. Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive Version 3.0.
Mons: SHAPE

Schnaubelt, Christopher M.(szerk) 2009. Operationalizing a comprehensive approach in semi-permissive environments

Smith-Windsor, Brooke. 2008. Hasten Slowly. Research Paper, Rome: NATO Defence College

Wendling, Cécile. 2010. The Comprehensive Approach to Civil-Military Crisis Management.
<https://www.un.org/press/en/2001/sc7014.doc.htm> (Letöltés ideje: 2022. 07. 08.).